

Bogo Pregelj

Materina duša - sinji cvet

(Ciganska pripovedka)

Ilustriral M. Pregelj

Na kraju vasi je stala koč. Koliba je bila iz šibja spletena, z blatom ometana. Na pol v zemljo zakopana je imela le vrata, oken pa nič. Kakor razčohan snop je štrlela vrh nje streha in prepuščala dež in sneg. V tej koči je prebivala mati - vdova s sin-
kom edincem. Po hostah in travnikih sta nabirala gobe pa jagode ter se z njimi redila, pa še z gnilo repo, ki jo je pustil kmet na njivi. Kruha pa sta imela le toliko, kolikor sta nabrala po strnišču klasja, ki je ostalo za ženjicami. Oblačila sta se v raševnate cape, ki jih je mati sešila iz starih vreč, noge sta si ovijala z lubjem, kadar ju je grizel v bose noge zmrzli sneg.

Pa se pripeti in mati zboli. V očeh se ji megli in pri srcu ji je težko.

»Sinko Ivanko,« zaječi, »v dvoje nama je bilo težko, samemu ti bo še teže.«

»Zakaj govorite tako, mama?« za-
joče Ivanko.

»Smrt mi leži na srcu in mi ga pri-
tiska,« mu mati stežka odgovori. »Vselej si bil dober in ubogljiv. Še enkrat me ubogaj, potem pa pojdi po svetu in k ljudem, ki ne bodo sovra-
žili cigankinega sinu.«

Glavno zaveka Ivanko: »Sladkih ja-
god jejte, mama, in ozdraveli boste. Kaj bom sam počel med tujci?«

»Ne, ne!« odmaje mati. »Nič mi ne bo pomagalo. Smrt mi že pije oči. Ko me bodo pokopali, pridi o polnoči na grob in vzemi, kar boš tam našel.«

»Mama, mama!« je zajokal Ivanko in sklonil glavo. Dvignila je roko in mu jo položila na teme: »Ivanko moj!« je še šepnila in ji je zdrknila roka in ji mrtvo omahnila.

Prišli so pogrebci. V krsto iz su-
rovih desk so jo položili in jo odnesli v grob. Dva sta jo nesla, pa še tema se je mudilo, za krsto pa je šel sam

Ivanko in jokal. Kdo bi še šel? Saj je le ciganka umrla in le kokoši bodo poslej varnejše!

Hitro je zagrebel grobar grob in odšel z nosačema. Sam je ostal Ivanko ob sveži gomili. Obraz je skrnil v dlani in vroče solze so mu polzele med prsti. Ni čutil, kako se temni, kako bije ura v zvoniku deset, enajst. Spet je udarilo. Polnoči je ura.

»Ivanko moj,« je sladko zašepetalo. Zdramil se je. »Mama!« je zaklical in dvignil mokri obraz. Iz gomile pred njim je zrastel prečudno lep sinji cvet, kakor ga še ni videlo človeško oko. Sklonil se je, da bi ga poljubil. »Ivanko, utrgaj me in pojdi z menoj po svetu,« je šepetal cvet. Utrgal ga je in si ga zataknil na prsi.

Tedaj mu je postalo lahko pri srcu, kakor da mu ni nikdar umrla mati. Vstal je in odšel po beli cesti. Pa ga sreča grobar. »Lahko noč, grobar!« ga veselo pozdravi Ivanko. Temno ga pogleda grobar: »Cigan, brez srca si! Mater smo ti danes pokopali, ti pa toliko, da ne vriskaš!« Ivanko pa se le zasmee in gre naprej.

Gre, gre in pride do gozda, črnega in širokega, pa sreča volka. Volk sedi ob poti. Liže si nogo in zavija. »Kaj ti je, volk?« ga vpraša Ivanko. »Lovec

me je srečal in ustrelil vame. Pa mi je obtičala krogla v nogi.«

»Pokaži!« mu reče Ivanko. »Morda ti bom znal pomagati.« Volk iztegnetaco in Ivanko izlušči iz nje kroglo. Takoj odleže volku. »Vidiš, nič hudega ni bilo. Pozdravi se in lovcu se ogni,« mu de Ivanko in se obrne naprej na pot. »Kadar me boš potreboval, me pokličiči,« zakliče volk za njim. »Že dobro,« pokima Ivanko in gre za nosom.

Še temnejši je gozd. Drevesa imajo dolge brade in so kakor stari, sitni čarovniki. Ivanka pa ni strah. Okrog njega je sinja luč in cvet mu šepeta: »Ivanko, k vili Hudogledi vodi pot. Njen hlapec postani! Nič se ne boj, pomagala ti bom.«

Sredi gozda je jasa. Na njej stoji železna hišica na gosji nožici pa se vrti, vrti, da še vrat ne najdeš. »Stoj, hišica železna, stoj, gosja nožica! Gost je tu!« zakliče Ivanko. Hišica se ustavi, skozi vrata pa pomoli vila Hudogleda svoj nos. Joj, kako dolg nos ima! Dimnik z njim ometa, hišico podpira, sobico pometa.

»Huhu, smrdi, ciganska kri smrdi!« zahohnja vila Hudogleda. »Kaj hočeš, cigan?«

»Lačen sem in žejen. Delal bi,« ji pove Ivanko.

»Kravo zlatorogo imam. Pasel jo boš tri dni. Če ti niti enkrat s paše ušla ne bo, si izberi v moji izbi, kar hočeš. Če pa pride krava enkrat pred večerom domov, ti bom odtrgala glavo, popila rdečo kri in zlizala meso z belih kosti. Velja tako, črni cigan?«

»Če nič hujšega ni, velja!« odgovori Ivanko.

Ko se je zdanilo, je odpeljal Ivanko zlatorogo kravo onstran debelega gozda na pašo. Krava je krava, naj ima zlate roge ali pa ne! Pase se in prežvekuje. Ivanko sedi v senci in v očeh ima polno dremeža. Kar dvigne krava rep in čez drn in strn k vili Hudogledi v črni gozd. Ivanko skoči na noge pa za njo. Toda kdo bo veter ujel, kdo bo kravo ulovil, ki bezlja! Ivanko se ves zasopel usede.

»Joj, moja uboga glava!« zajoče. »Pokličiči volka!« mu šepne sinji cvet na prsih. Ivanko se udari po čelu. »Kako sem le bil tako neumen!« Roke pristavi k ustom: »Sivi volk, pomagaj! Ulovi kravo zlatorogo!«

Še ni utihnil odmev, ki se je bil ujel med drevjem, že prilomasti iz gozda čreda volkov in podi pred seboj zlatorogo kravo. Krava hoče na levo. Pred njo je razklenil volk čeljusti. Krava na desno. Pred njo je volk. Do večera jo varujejo, da ne more nikamor.

Srečno je prignal Ivanko pod noč kravo vili Hudogledi. Le-ta ga hudo pogleda in reče: »Kar danes ni, se še vse lahko zgodi!« Pa je bilo tako tudi drugi in tretji dan.

Tedaj reče vila Hudogleda zlovoljno: »Zvest in dober hlapec si bil. Vzemi si, kar hočeš!« Ivanko pogleda okrog sebe. V odprti skrinji se blešči zlato, na zidu visi obleka, ki bi bila samemu kralju všeč. Ivanko ne ve, kaj bi vzел, pa mu šepeta sinji cvet: »Čepico si vzemi, čepico!« Kakšno čepico, pomisli Ivanko in pogleda boljše. Saj res, tamle v kotu leži na polici. Vsa prašna je in zamazana. Pa naj bo! Stopi k njej in jo vzame. »Ne, ne! Čepice ne dam!« vikne vila Hudogleda in skoči, da bi mu jo iztrgala iz rok. »Pokrij se z njo, pokrij!« mu ukazuje cvet. Ivanko se pokrije s čepico. V prazno grabi vila. Ivanko je neviden. Skoči iz hišice. Zasmеje se: »Pa sem te le ukanil, vila Hudogleda!« in gre naprej.

Pot je dolga in Ivanka bole noge. Leže v senco in zaspi. »Na pomoč! Na pomoč!« cvili tam nekdo v travi. Ivanko pogleda. Krastača je zgrabila za peto možička. Komaj za pol pedi ga je. Ne bo se je ubranil. Ivanko zgrabi kamen in ga vrže krastači v glavo, da široko zazija in se zvali v travo. Potem pobere možička, ki je še ves potoglav od strahu. »Kje si se pa ti vzел,« ga vpraša. Tedaj se usede možiček v njegovo dlan. »Življenje si mi rešil. Reši ga še sebi! Krastača je bila vila Hudogleda. Vse krastače bodo prišle iz gozda, da naju raztrgajo. Joj, že gredo!« Iz gozda se je zaslislalo copolanje. Kakor da se je ves gozd spremenil v krastače, je zagomazelo. »Pa sem te spet ukanil, vila Hudogleda!« se je zasmel Ivanko in si dal čepico na glavo. Neviden je odšel in odnesel palčka s seboj.

»Kje naj te odložim?« ga je vprašal. »Pojdi z menoj do gore. Tam trikrat potrkaј in počakaj!« Ivanko je storil tako. Skala se je odprla. Iz nje se je vsul roj palčkov. Globoko so se jima klanjali: »Pozdravljen, kraljevič naš!« Za njimi je šel Ivanko po dolgih

hodnikih pod zemljo. Prišli so v pečino, ki je bila vsa svetla od žlahtnega kaménja. Tam je sedel na tronu palček s krono na glavi. »Kralj, kraljevič se je vrnil!« so klicali palčki.

»Kod si hodil, sinko?« je vprašal kralj palčkov. »In koga vodiš s seboj?«

Rešeni palček je povedal: »Hudogleda me je ujela. Ivanko me je rešil.«

»Hvala ti, človek!« je rekel kralj.

»Saj ni bilo nič posebnega,« se je branil Ivanko, »ni vredno besede.«

»Tole kladivce vzemi v plačilo,« mu je položil kralj zlato kladivce v roko. »Kar boš z njim udaril, se bo zdrobilo v sončni prah.«

Ivanko se je zahvalil in vtaknil kladivce v žep. Pa so ga spremili na svetli dan in Ivanko je spet šel, kamor je peljala bela cesta. Kar mu zastavi pot steklena gora. Vsa strma je in gladka, da še muha komaj prileze nanjo. Vrh nje pa sedi kraljična. Roke vije in joče: »Ivanko, pomagaj mi! Vila Hudogleda me je sem posadila.«

Kako naj le pridem do nje, se vprašuje Ivanko. Pa se le domisli. Po vseh štirih se hoče splaziti na goro. Pa še na pol pota ni, ko mu zdrsne, da pade nazaj na vznožje gore. Kaj pa zdaj, se popraska po buški in gleda, kako joka kraljična na vrhu. Tedaj zaslisi šepetati sinji svet: »Vzemi kladivce!«

Vzame ga in udari z njim po gori. Gora se razkolje in razleti. Kraljična

na vrhu zakrili z rokami in omahne. Ivanko pa jo ujame v naročje.

Iz dalje privrši črn oblak. V njem je vila Hudogleda. Oči ji kot oglje žare. Nohte ima na prstih dolge in ostre kot turške sablje.

»Dvakrat si me ukanil. Sedaj te imam!« Kriči in stegne prste, da bi ga prebodla.

»Pa te bom še v tretje!« reče Ivanko in jo udari s klavcem po nosu. Vila Hudogleda se razpoči in razprši v sončni prah, ki ga raznese veter.

Tedaj se izvije sinji cvet Ivanku iz nedrij. Kot sinji metulj zaplava. »Sin-ko Ivanko, srečen bodi! Tvoja mati gre v nebesa.« Dvigne se in se je že raztopil v nebeški modrini.

Nemo gleda Ivanko za njim. Debela solza mu zdrkne po licu: »Mama!«

Kraljična ga prime za roko: »Pojdiva, svatje že čakajo!«

In sta šla.